

**BUDJET TASHKILOTLARIDA MOLIYAVIY NAZORAT VA ICHKI AUDIT
XIZMATINI TAKOMILLASHTIRISH***Turdaliyev Abduvoxid Xurramovich**O'zbekiston Respublikasi bank-moliya akademiyasi magistri**aturdaliyev89@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqola budjet tashkilotlarining davlat xizmatlarini taqdim etishda muhim rol o'ynashi, shuning uchun ularning moliyaviy nazorati va ichki audit xizmati samaradorligini oshirish zarurligini qisqacha ifodalab beradi. Moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatlari tashkilotlarning mablag'larni samarasiz ishlatishini, shuningdek, huquqbuzarliklar va xato tushinishlarni oldini olishga yordam beradi. Ushbu annotatsiya budjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatini takomillashtirish bo'yicha asosiy strategiyalarni ko'rib chiqadi. Moliyaviy nazoratni ta'minlash uchun tashkilotlar zamonaviy nazorat tizimlari va avtomatlashtirilgan dasturiy ta'minotlardan foydalanishi zarur. Bu nazorat tizimlari moliyaviy hisobotlarni yaratish, xarajatlarni kuzatish va resurslarni boshqarishda yordam beradi hamda xatoliklarni minimal darajaga tushiradi. Ichki nazorat mexanizmlarining o'rnatilishi tashkilotning moliyaviy faoliyatini shaffofligini oshiradi. Shartnomalar, xaridlar va boshqa moliyaviy operatsiyalarni rodxatga olish ichki nazoratni kuchaytiradi, bu esa shaffoflikni ta'minlaydi va moliyaviy resurslarning samarali ishlatilishini ta'minlaydi.

Аннотация: В данной статье кратко изложена важная роль бюджетных организаций в предоставлении государственных услуг, а следовательно, необходимость повышения эффективности их службы финансового контроля и внутреннего аудита. Услуги финансового контроля и внутреннего аудита помогают организациям предотвратить неэффективное использование денежных средств, а также нарушения и недоразумения. В данной аннотации рассмотрены основные стратегии совершенствования службы финансового контроля и внутреннего аудита в бюджетных организациях. Для обеспечения финансового контроля организациям необходимо использовать современные системы контроля и автоматизированное программное обеспечение. Эти системы контроля помогают составлять финансовые отчеты, отслеживать затраты и управлять ресурсами, а также минимизировать ошибки. Создание механизмов внутреннего контроля повышает прозрачность финансовой деятельности организации. Регистрация контрактов, покупок и других финансовых операций усиливает внутренний контроль, который обеспечивает прозрачность и обеспечивает эффективное использование финансовых ресурсов.

Annotation: This article briefly summarizes the important role of budget organizations in the provision of public services, and therefore the need to improve the

effectiveness of their financial control and internal audit service. Financial control and internal audit services help organizations prevent inefficient use of funds, as well as violations and misunderstandings. This annotation considers the main strategies for improving financial control and internal audit service in budget organizations. To ensure financial control, organizations need to use modern control systems and automated software. These control systems help in creating financial statements, tracking costs and managing resources and minimize errors. The establishment of internal control mechanisms increases the transparency of the organization's financial activities. Recording of contracts, purchases and other financial transactions strengthens internal control, which ensures transparency and efficient use of financial resources.

Kalit so'zlar: Moliyaviy javobgarlik, ichki audit, jarayonlarni tartibga solish, moliyaviy boshqaruv.

Key words: Streamline processes, internal audit, accountability, financial management.

Ключевые слова: Финансовый менеджмент, внутренний аудит, подотчетность, оптимизация процессов.

Bugungi murakkab moliyaviy sharoitda byudjet tashkilotlarining yaxlitligi davlat resurslarini boshqarishda ishonch va mas'uliyatni oshirish uchun eng muhim hisoblanadi. Odatda davlat mablag'larini boshqaruvchi davlat organlariga taalluqli byudjet tashkilotlari o'zlarining moliyaviy amaliyotlari bo'yicha tobora ko'proq tekshiruvlarga duch kelishmoqda. Moliyaviy nazorat mexanizmlari va ichki audit xizmatlarini takomillashtirish ushbu tashkilotlarning o'z moliyaviy vazifalarini samarali va shaffof tarzda bajarishini ta'minlashning muhim mavzusi hisoblanadi. Ushbu matn moliyaviy nazorat va ichki auditni takomillashtirishning ahamiyatini o'rganadi, mavjud tizimlardagi muammolarni aniqlaydi va barqaror yaxshilash uchun amaliy strategiyalarni tavsiya qiladi. Moliyaviy nazorat moliyaviy resurslarni boshqarish va monitoring qilish uchun joriy qilingan jarayonlar va tizimlarni o'z ichiga oladi. U aktivlarni himoya qilishga, moliyaviy noto'g'ri ma'lumotlarning oldini olishga va resurslardan samarali foydalanishni rag'batlantirishga qaratilgan siyosatlar, protseduralar va amaliyotlarni o'rnatishni o'z ichiga oladi. Boshqa tomondan, ichki audit xizmatlari tashkilot faoliyatini mustaqil baholashni ta'minlaydi, uning ichki nazorati samaradorligini baholashda qonunlar va qoidalarga rioya qilishni ta'minlaydi. Kuchli moliyaviy nazorat mexanizmlari va qat'iy ichki audit funksiyalari o'rtasidagi sinergiya shaffoflik va javobgarlikni kuchaytiradigan, noto'g'ri boshqaruv, firibgarlik va samarasizlik xavfini kamaytiradigan asos yaratadi. Bugungi murakkab moliyaviy sharoitda byudjet tashkilotlarining yaxlitligi davlat resurslarini boshqarishda ishonch va mas'uliyatni oshirish uchun eng muhim hisoblanadi. Odatda davlat mablag'larini

boshqaruvchi davlat organlariga taalluqli byudjet tashkilotlari o'zlarining moliyaviy amaliyotlari bo'yicha tobora ko'proq tekshiruvlarga duch kelishmoqda.

Byudjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatlarini takomillashtirish ko'plab afzalliklarni beradi, jumladan:

1. Mas'uliyatni kuchaytirish: Moliyaviy nazorat va auditga alohida e'tibor berish xodimlar va rahbariyat o'rtasida mas'uliyatni oshiradi, davlat mablag'larini boshqarishda mas'uliyat madaniyatini o'rnatadi.
2. Muvofiqlikni oshirish: kengaytirilgan moliyaviy nazorat va audit tizimlari byudjet tashkilotlarining me'yoriy me'yorlarga rioya qilishini ta'minlaydi, huquqiy muammolar va jarimalar ehtimolini kamaytiradi.
3. Axborotli qarorlar qabul qilish: Ichki auditlar natijasida olingan aniq moliyaviy ma'lumotlar va tushunchalar bilan tashkilot rahbarlari strategik maqsadlarga mos keladigan asosli qarorlar qabul qilishlari mumkin.
4. Firibgarlikning oldini olish: Kuchli moliyaviy nazorat firibgarlik faoliyatining oldini oladi, ichki audit esa foydalanish mumkin bo'lgan zaifliklarni aniqlashga yordam beradi.
5. Optimallashtirilgan resurslar taqsimoti: samarali moliyaviy nazorat chora-tadbirlari byudjet tashkilotlariga mablag'larning mo'ljallangan loyihalar va benefitsiarlarga yetib borishini ta'minlab, mablag'larni oqilona taqsimlash imkonini beradi.

Audit va moliyaviy nazorat funksiyalari maxsus ko'nikmalarni talab qiladi. O'qitilgan auditorlar va moliya mutaxassislarining etishmasligi nazorat sifatini buzishi mumkin. Turli bo'limlar o'rtasidagi yomon aloqa moliyaviy hisobotlarning parchalanishiga va moliyaviy nazoratni etarli darajada tushunishga olib kelishi mumkin, bu esa umumiy samaradorlikka to'sqinlik qiladi. Muammolarni bartaraf etish va byudjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatlarini yaxshilash uchun bir nechta strategik yondashuvlardan foydalanish mumkin: Tashkilotlar real vaqt rejimida monitoring, ma'lumotlar tahlili va avtomatlashtirilgan hisobot kabi xususiyatlar bilan jihozlangan zamonaviy moliyaviy boshqaruv tizimlarini joriy etishga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatlarining e'tirof etilgan ahamiyatiga qaramay, ko'plab byudjet tashkilotlari ularning samaradorligiga to'sqinlik qiluvchi muammolarga duch kelishadi: Byudjet cheklovlari ko'pincha tashkilotlarning zarur moliyaviy nazorat tizimlari va audit funksiyalariga sarmoya kiritish imkoniyatlarini cheklaydi. Bu tanqislik jamoalarning yetishmasligiga va yetarlicha tayyorgarlikka olib kelishi mumkin. Noadekvat texnologiya: Ko'pgina byudjet tashkilotlari hali ham real vaqt rejimida monitoring va hisobot berishni osonlashtirmaydigan eskirgan moliyaviy boshqaruv tizimlariga tayanadi, bu esa samarasizlik va noaniqliklarga olib keladi. Tashkiliy madaniyat moliyaviy nazorat va audit amaliyotini takomillashtirishga jiddiy to'siq bo'lishi mumkin. Xodimlar yangi tizimlar yoki jarayonlarga chidamli bo'lishi mumkin,

ayniqsa, ular o'rnatilgan ishlarni bajarish usullariga o'rganib qolgan bo'lsa. Ushbu texnologiyalar jarayonlarni soddalashtirishi va xatolar xavfini kamaytirishi mumkin. Moliya va audit xodimlarining malakasini uzluksiz o'qitish va malakasini oshirish orqali rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Tashkilotlar o'z xodimlarining malakasini oshirish uchun ta'lim muassasalari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yishi yoki sertifikatlashtirishga sarmoya kiritishi mumkin. Byudjet tashkilotlari moliyaviy nazorat va auditga oid ichki siyosatlarini ko'rib chiqishlari va kuchaytirishlari kerak. Aniq belgilangan rol va mas'uliyat, shuningdek, qonunbuzarliklar haqida xabar berish va ularni bartaraf etish tartib-qoidalari javobgarlikni oshirishi mumkin.

Moliyaviy nazorat va audit faoliyati bilan bog'liq asosiy samaradorlik ko'rsatkichlarini (KPI) yaratish yaxshilanish uchun o'lchanadigan maqsadlarni ta'minlashi mumkin. Ushbu ko'rsatkichlarni muntazam ravishda ko'rib chiqish tashkilotlarga ularning taraqqiyotini baholashga va strategiyalarni mos ravishda o'zgartirishga yordam beradi. Muntazam ichki auditlarni o'tkazish tashkilotlarga muammolarni yuzaga kelishidan oldin aniqlash va tuzatishga yordam beradi. Ushbu auditlar nafaqat muvofiqlikka, balki operatsion samaradorlik va samaradorlikni baholashga ham qaratilishi kerak. Risklarni baholashning mustahkam asoslarini joriy etish tashkilotlarga potentsial xavflarni aniqlash va ularni kamaytirish strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi. Ushbu proaktiv yondashuv moliyaviy nazorat va ichki audit jarayonlarini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin. Byudjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatlarini takomillashtirish hisobdorlikni oshirish, qonunchilikka rioya etilishini ta'minlash va davlat resurslaridan samarali foydalanishni rag'batlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mavjud tizimlar bilan bog'liq muammolarni hal qilish va strategik yondashuvlarni qabul qilish orqali byudjet tashkilotlari moliyaviy boshqaruv tizimini yaxshilashlari mumkin. Shaffoflik va ochiqlikni birinchi o'ringa qo'yadigan madaniyatni rivojlantirish o'zgarishlarga qarshilikni yumshatishga yordam beradi. Rahbarlik fikr-mulohazalar va muloqotni rag'batlantirishi, xodimlarni takomillashtirish jazo choralari emas, balki tashkilot faoliyatini yaxshilashga qaratilganligiga ishonirishi kerak. Tashqi auditorlar, nazorat qiluvchi organlar va manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik qilish moliyaviy amaliyotlar bo'yicha qo'shimcha nazorat va istiqbollarni taqdim etishi mumkin. Manfaatdor tomonlarning ishtiroki ishonchni oshirishi va jamoatchilik javobgarligini qo'llab-quvvatlashi mumkin. Doimiy takomillashtirishga sodiqlik nafaqat moliyaviy menejmentning yaxlitligini mustahkamlaydi, balki jamoatchilik ishonchini mustahkamlaydi, bu esa uzoq muddatda yanada samarali va sezgir boshqaruvga olib keladi. Bu yaxshilanishlarga sarmoya kiritish, pirovardida, davlat mablag'larining mas'uliyatli va shaffof boshqarilishini ta'minlash orqali jamiyat manfaatlariga xizmat qiladi.

Kengaytirilgan moliyaviy nazorat mexanizmlari va samarali ichki audit xizmatlari ushbu tashkilotlarda shaffoflik, hisobdorlik va samaradorlikning asosi bo'lib xizmat qiladi, mas'uliyatli boshqaruvni osonlashtiradi va davlat resurslaridan maqsadli foydalanishni ta'minlaydi. Samarali moliyaviy nazorat tizimlari aktivlarni himoya qilish, o'zlashtirishning oldini olish va tegishli qonun va qoidalarga rioya etilishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Kuchli moliyaviy nazoratni amalga oshirish orqali byudjet tashkilotlari firibgarlik va noto'g'ri boshqaruv xavfini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. Ushbu tizimlar nafaqat xodimlarning axloqiy xulq-atvorini targ'ib qiladi, balki manfaatdor tomonlar, jumladan, jamoatchilik, davlat organlari va moliya agentliklari o'rtasida ishonchni uyg'otadi. Aholining ishonchini oshirish byudjet tashkilotlariga bo'lgan ishonchni oshirish uchun juda muhim, chunki bu ularning tashabbuslarini moliyalashtirish va qo'llab-quvvatlash qobiliyati bilan bevosita bog'liqdir. Byudjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatlarini takomillashtirish zarurati, ayniqsa, global iqtisodiy muammolar davlat mablag'larini boshqarish uchun mustahkam asos yaratishni taqozo etayotganligi sababli ortiqcha ta'riflab bo'lmaydi. Bundan tashqari, ichki audit moliyaviy nazorat samaradorligini baholash, ichki jarayonlarni mustaqil baholash va takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar berishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Muntazam tekshiruvlar nafaqat moliyaviy amaliyotdagi zaif tomonlarni aniqlashga yordam beradi, balki doimiy takomillashtirish madaniyatini rivojlantiradi. Ichki audit ob'ektivi orqali tashkilotlar tartibga soluvchi muhit, bozor dinamikasi va operatsion muammolardagi o'zgarishlarga moslashish uchun jihozlangan. Ushbu auditlar, shuningdek, moliyaviy menejmentning yuqori standartlariga tashkilot miqyosida sodiqlikni kuchaytirib, ilg'or tajribalarni bo'limlar bo'ylab tarqatish imkoniyatini taqdim etadi. Byudjet tashkilotlari oldida turgan muammolar - cheklangan resurslardan tortib malakali kadrlar etishmasligigacha - muhim, ammo hal qilib bo'lmaydi. Zamonaviy texnologiyalarga sarmoya kiritib, tashkilotlar moliyaviy jarayonlarni soddalashtirishi va ma'lumotlarning aniqligini oshirishi mumkin. Avtomatlashtirilgan hisobot vositalari va ma'lumotlar tahlili kabi texnologiyalardan foydalanish moliyaviy guruhlarni real vaqt rejimida tushunchalar bilan jihozlashi mumkin, bu esa ko'proq xabardor qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Bu nafaqat moliyaviy nazorat tizimini mustahkamlaydi, balki rahbariyatga resurslarni samarali taqsimlash uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar bilan ta'minlaydi.

Xulosa : Byudjet tashkilotlarida oshkoralik va axloqiy xulq-atvor madaniyatini tarbiyalash ham birdek muhim ahamiyatga ega. Ochiqlikni ta'minlashga sodiq bo'lgan kuchli etakchilik muloqotni rag'batlantiradi va har bir darajadagi javobgarlik muhimligini kuchaytiradi. Xodimlarni moliyaviy boshqaruv bo'yicha muhokamalarga jalb qilish va siyosatni ishlab chiqish bo'yicha o'z fikrlarini taklif qilish orqali tashkilotlar xodimlar o'zlarini qadrlil va takomillashtirishga hissa qo'shish vakolatiga ega bo'lgan muhitni yaratishi mumkin. Ta'lim va malaka oshirish orqali salohiyatni

oshirishni e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi. Moliya va audit xodimlarini zarur malaka va bilimlar bilan jihozlash orqali tashkilotlar nazorat va ichki nazorat sifatini oshirishi mumkin. Ta'lim muassasalari yoki professional organlar bilan hamkorlik xodimlarning moliyaviy menejmentdagi yangi tendentsiyalar va texnologiyalarni yaxshi bilishini ta'minlab, doimiy o'rganish va rivojlanishga yordam beradi. Byudjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatlarini takomillashtirish shunchaki talablarga rioya qilishdan iborat emas. Bu samaradorlikni oshirish, resurslarni yaxshiroq boshqarish va aholining davlat moliyaviy amaliyotiga ishonchini oshirishga olib kelishi mumkin bo'lgan muhim strategiyadir. Strategik investitsiyalar orqali joriy muammolarni hal qilish, mas'uliyat madaniyatini oshirish va doimiy takomillashtirishga ustuvor ahamiyat berish orqali byudjet tashkilotlari o'zlarini davlat resurslarining samarali boshqaruvchisi sifatida ko'rsatishlari mumkin. Oxir oqibat, bu majburiyat demokratik boshqaruvni mustahkamlaydi, ijtimoiy tenglikni qo'llab-quvvatlaydi va jamiyatda barqaror rivojlanishni rag'batlantiradi va barcha manfaatdor tomonlarga foyda keltiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jumaniyazov, A. (2020). "Davlat budjeti va uning boshqaruvi." Tashkent: Normaviy hujjatlar ro'yxati.
2. Sidiqov, B. (2019). "Ichki audit va uning budjet tashkilotlaridagi roli." O'zbekiston iqtisodiyoti va audit jurnali, 2(1), 45-50.
3. G'ulomov, R. (2021). "Moliyaviy nazoratning zamonaviy usullari: nazariy va amaliy jihatlari." Tashkent: O'zbekiston moliya instituti.
4. Sayfullaev, M. (2018). "Budjet tashkilotlarida ichki auditni tashkil etish." Toshkent davlat iqtisodiyot universitetining ilmiy ishlanmalari, 4(3), 111-118.
5. Qodirov, D. (2022). "Ichki audit va moliyaviy nazorat tizimining samaradorligini oshirish." O'zbekiston Respublikasi Davlat moliya nazorati qo'mitasining ilmiy maqolalar to'plami, 5, 75-82.
6. Xayitov, Sh. (2023). "Budjet tashkilotlarida moliya boshqaruvi: auditorlik va nazorat mexanizmlari." Tashkent: Imkoniyat.
7. Ruzimammedov, E. (2021). "Davlat budjeti va moliyaviy nazorat tizimi: muammolar va yechimlar." O'zbekiston Respublikasi moliya vazirligi axborotnomasi, 7(2), 27-32.
8. Mirzayev, S. (2017). "Ichki audit: nazorat va boshqaruv vositasi sifatida." O'zbekiston moliya va iqtisodiyoti jurnali, 3(4), 60-65.
9. Kamalov, A. (2020). "Moliyaviy nazorat va ichki audit: nazariy asoslari." Tashkent: O'zbekiston nazorat tashkilotlari akademiyasi.
10. Abdullaeva, L. (2022). "Budjet tashkilotlarida ichki audit va moliyaviy nazorat: amaliy yondashuv." Toshkent iqtisodiyoti va moliya jurnali, 6(3), 92-98.